

А. Марку,
науковий керівник – канд. іст. наук, доц. А.О. Ткаченко,
Українська академія банківської справи НБУ

ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “БАНК”

Надзвичайно важливе місце сьогодні посідає значення правової кредитної банківської термінології, оскільки завдяки обізнаності у сутності термінів можливе їх розуміння, використання і застосування у сфері кредитно-банківських відносин. Термін “банк” є надзвичайно значущим, адже його суть розкриває функції, організаційну форму, види здійснюваних операцій та, нарешті, призначення у суспільстві. Юридична точність терміну є запорукою його оптимального правозастосування, унеможлиблює правові колізії, забезпечує його функціональну значимість.

Довгий час поняття “банк” не мало законодавчого закріплення, водночас термін використовувався у нормативно-правових актах різних країн світу. Згодом цей парадокс було ліквідовано, проте і дотепер залишається незгодженою проблема уніфікації визначення досліджуваної категорії. Вирішення цього завдання є непростим. Спроби пошуку відповіді були здійснені такими дослідниками, як С.М. Лаптев, О.О. Вишневський, Я.А. Куник, В. Лексис, С.В. Мочерний, М.І. Савлук.

Усередині III тис. до н. е. не було слова, яке б перекладалося як банк, хоча перші ознаки банківських установ вже існували. Саме слово банк походить від французького слова “banque” (скриня) та італійського “banca” (лавка), які вказували на функцію збереження та означало робоче місце міняйли. Отже, з XV ст. місце проведення перших елементів банківських операцій замінюється словом банк.

В Уставі Державного Банку Російської Імперії 1887 р. банк розглядався як установа для оживлення торгових оборотів і зміцнення кредитної системи. За уставом Державного Дворянського Земельного Банку Російської Імперії 1912 р. банк став не лише установою для видачі довгострокових позик, а й установою, за якою закріплене право готівкових грошей. Закон США “Про банківську холдингову компанію” 1970 р. звузив визначення поняття “банк” і визначив його як будь-яку фірму, яка: 1) приймає вклади, які вкладник має законне право вилучити за вимогою; 2) здійснює діяльність щодо комерційних позичок.

В Англії згідно з Першою банківською Директивою від 12 грудня 1977 р. термін “банк” ототожнюють з поняттям “кредитна організація”, тобто підприємство, чий бізнес визначається в отриманні депозитів або інших підлягаючих поверненості грошових засобів від невизначеного кола осіб і в наданні кредитів за свій рахунок.

Важливим є той факт, що в українському законодавстві визначення “банк” юридично закріплене. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 вже у ст. 2 розкриває суть банку так: “... юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку

України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб”.

Порівнюючи українське законодавство з російським, слід взяти до уваги Федеральний Закон Російської Федерації “Про банки і банківську діяльність” 02.12.1990 (редакція від 07.08.2001) у ст. 1 цього закону банк є “...кредитною організацією, яка має виключне право здійснювати в сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб, розміщення зазначених коштів від свого імені і за свій рахунок на умовах поверненості, строковості, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб”.

Таким чином, результатами нашого дослідження є:

По-перше, поняття “банк” не використовувалося до 1407 р., хоча і мало своє вираження через банківські операції і відповідні організаційні форми так званих установ, які були подібними до банку.

По-друге, основними критеріями щодо підходів до визначення “банку” є два: матеріально-речовий та економічно-правовий. У першому випадку таке визначення дається з погляду продуктивних сил або кількісного аспекту категорії “власність”. Сутність банку з погляду матеріально-речового змісту передбачає необхідність розглядати його як певну суму активів. Враховуючи економічно-правовий критерій при визначенні сутності банку недоцільно перераховувати всі виконувані ним функції, а логічніше назвати лише комплекс базових операцій, які законодавчо закріплені.

По-третє, проведений порівняльний аналіз законодавства різних країн у сфері правового визначення “банку” дає підстави стверджувати наступне: 1. Для Англії характерним є зміщення інтерпретації з терміну банк на регулювання банківської діяльності. 2. В США поняття “банк” закріпилося в національному законодавстві як установа, що здійснювала відповідні історичному розвитку банку банківські операції. 3. Різниця поняття “банк” в українському та російському законодавствах криється лише в організаційних формах (в Україні – юридична особа, в Росії ж – кредитна організація), хоча обсяг здійснюваних операцій збігається.

По-четверте, здійснена спроба аналізу поняття “банківської діяльності” і поняття “банк”. При цьому нами виявлено цікаве явище існування банківської діяльності, але в той же час відсутності терміну “банк”.

Насамкінець зазначу, що банк – це особливе кредитно-фінансове підприємство, яке здійснює різноманітні операції, зокрема виконує основні, базові функції, в процесі виконання яких, а також з приводу привласнення наявних у нього активів виникає певна сукупність виробничих відносин.

Список літератури

1. Банковское право США: Пер. с англ. / Общ. ред. и послесл. Я.А. Куника. – М.: Прогресс, 1992.
2. Вишнеvский А.А. Банковское право Англии. – М.: “Статут”, 2000.
3. Вступ до банківської справи / Відп. ред. М.І. Савлук. – К., 1998.

4. Гавальда К., Стуфле Ж. Банковское право (Учреждение-Счета-Операции-Услуги): Пер. с фр. / Под ред. В.Я. Лисняка. – М.: “Финстатинформ”, 1996.
5. Hinger E.P., Lomnicka E. Modern Banking Law. – Oxford, 1994.

Марку, А. Історична еволюція правового регулювання банківської діяльності та підходів до визначення поняття «банк» [Текст] / А. Марку ; науков. керів. А. О. Ткаченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє : збірник тез доповідей за матеріалами Восьмої науково-практичної конференції студентів (18-22 квітня 2005 р.) та Дев'ятої науково-практичної конференції студентів (27 квітня 2006 р.) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2006. - С. 134-137